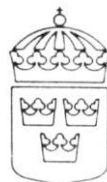

Motion till riksdagen

1986/87:Ub802

Pär Granstedt m. fl. (c)

Kost- och hälsofrågor i skolundervisningen

Mot.
1986/87
Ub802-803

I ett samhälle som förändras i allt snabbare takt och där utveckling sker på alla områden måste konsumenten ges en reell möjlighet att följa med i denna utveckling. Reklam, information, forskningsresultat och beräkningar av olika slag kommer i en strid ström.

Under de senaste årtiondena har vår livssituation förändrats drastiskt. Av gjorda beräkningar framgår att vid sekelskiftet kommer kvinnor och män att ha samma förvärvsintensitet. Ännu är vi inte där, men få är de hem där en husmor i dag har tid och möjlighet att förmedla kost- och matlagningskunskaper till sina barn.

Vetenskapen är enig om att det stora kostproblemet i vårt land är felnäring. Konsumenterna å sin sida tycks vara övertygade om att problemet med maten är gifter, tillsatser osv. Dessa problem kommer långt ned på vetenskapens lista. Här uppstår en klyfta mellan tro och vetande hos konsumenterna och i botten ligger okunnigheten. Konsumenterna måste få en ärlig chans att skaffa sig kunskaper inom kost- och hälsoområdet.

Det finns ett utbredd intresse hos många konsumenter för småskalig produktion, "naturenighet", att laga maten själv och en skepsis mot den storskaliga tillverkningen och mot långa transporter av livsmedel. På grund av uteblivna kunskaper är det fortfarande så att matinköpen görs utifrån att de skall kosta minsta möjliga och kvalitetsprodukter har mycket liten efterfrågan. Objektiva bedömare bland livsmedelstekniker och näringsexperter hävdar samstämmigt att svenska folket aldrig haft så goda möjligheter som i dag att köpa livsmedel av hög kvalitet och äta en näringsrik kost.

Situationen har uppmärksammats i flera offentliga utredningar som konstaterat att behovet av matkunskaper är stort. De är nämligen förutsättningen för en mathållning som möjliggör för den enskilde att leva ett sunt liv, få en god hälsa, en god prestationsförmåga i skola och arbetsliv och ytterst också att undgå att tynga den dyrbara sjukvårdsapparaten i samhället med olika former av "välfärdssjukdomar".

Påpekanden i denna riktning finns t. ex. i den rapport som lämnades av livsmedelskommitténs expertgrupp för kost- och hälsofrågor, av utredningen Hälsa och sjukvård inför 1990-talet och av cancerkommittén. Värdet av kunskaper i matlagning har också betonats av utredningen Hushållning för välfärd. I dess betänkande belyses på olika sätt hur en bristfällig ekonomisk hushållning hotar att gå ut över matbudgeten.

I all pedagogik har det sedan länge varit en självklarhet att teoretiska moment skall kompletteras med praktiska tillämpningsövningar.

Det är inte möjligt att meddela en effektiv och meningsfull undervisning i näringslära utan praktiska tillämpningsövningar och det är också stor risk att många människor till följd av bristfällig undervisning i matlagning får en matordning som medför risker för felnäring i olika avseenden. Näringsfysiologerna är överens om att konsumtionen av både fett och socker bör minskas.

Svenska mattraditioner och kostvanor har hittills i stor utsträckning baserats på erfarenheter och kunnande som funnits hos äldre generationer. Det är uppenbart att en överföring mellan generationerna inte längre fungerar. Därmed faller ett ökat ansvar på samhället att ombesörja den utbildning som krävs för att maten skall kunna fylla de uppgifter den har i människornas vardagsliv. Den skall – rätt använd – ge innehåll åt tillvaron, betyda mycket för den sociala samvaron, ge positiva smakupplevelser, allsidig och tillräcklig näring och trygga ett långsiktigt välbefinnande. Det är knappast möjligt att uppnå ett rimligt mått av livskvalitet om inte människornas försörjning med god och näringsriktig mat tillgodoses till överkomliga kostnader. Det kan knappast heller vara förenligt med det svenska välfärdssamhällets övergripande målsättningar om de mest grundläggande behoven missas på grund av kunskapsbrister.

Basen för kunskapsförmedling till hela folket måste självfallet utgöras av insatserna inom den obligatoriska skolan och andra former av utbildning. Nedan följer ett antal sådana åtgärder som skulle medverka till en bättre kunskap.

Förskolan

Om barn i förskolan får tillfälle att möta olika råvaror och tillredningar ger det den förtrogenhet och trygghet, som är en förutsättning för att de som vuxna skall tillägna sig goda matvanor och förmåga att handskas praktiskt med mat och matvaror.

En förutsättning för att förskolan skall kunna meddela sådan träning och positiv attitydpåverkan är givetvis att förskollärarna har *utbildning för ändamålet*. För närvarande ingår inte näringslära och livsmedelskunskap i förskollärarnas utbildning. Utbildningsplanerna måste därför kompletteras på den punkten. Detta är så mycket mer angeläget som förskollärarna också har ett betydande ansvar för vad barnen äter i förskolan.

Grundskolan

För eleverna i grundskolans lågstadium ingår ämnet hemkunskap i samhällsorienterade ämnen. På mellanstadiet är ämnet fristående och har där en stadiieveckotimme. På högstadiet har ämnet fyra stadiieveckotimmar. Endast tre procent av undervisningstimmarna i grundskolan utgörs av hemkunskap. Ämnet hemkunskap omfattar fem huvudmoment, nämligen kost, hygien, miljö, konsumentekonomi och samlevnad. Det innebär att tyngdpunkten i undervisningen lätt kan förskjutas på sådant sätt att den tid som ägnas åt kost blir minimal. Detta synes erfarenhetsmässigt ske, speciellt om lärarna inte har kompetens som hushållslärare och då hemkunskapslokaler saknas. Det är naturligtvis inte heller möjligt att bedriva effektiv undervisning i matlagning, när möjligheter till detta saknas.

I dag får endast ca 10 % av gymnasieeleverna någon undervisning om kost. Antalet elever på konsumtionslinjen har därtill minskat de senaste åren. Översynsgruppen för gymnasiala utbildningar, ÖGY, har föreslagit att konsumtionslinjen och därtill knutna specialkurser skall läggas ned. Vilka konsekvenser ett dylikt förslag får, om det vinner gehör, kan i dagsläget inte överblickas.

Det är när eleverna uppnått gymnasieåldern som sambandet mellan kost och välbefinnande börjar göra sig märkbart. Då är de personliga frågorna om egen bostad och egen matlagning högaktuella.

Behovet av kunskaper blir därmed alltmer påtagligt. Å andra sidan är det också ett stort antal tonåringar som slarvar med mathållningen och därmed allvarligt äventyrar sitt välbefinnande.

Det är också först på gymnasial nivå som det är möjligt att fullt ut gå in på de näringsinriktade aspekterna på maten. För dessa krävs nämligen grundläggande kunskaper i kemi, fysik, fysiologi m. fl. ämnen som eleverna inte tidigare hunnit få.

Alla de tidigare nämnda utredningarna har betonat skolans och utbildningsväsendets ansvar för människornas grundläggande kunskaper i dessa avseenden. Mot denna bakgrund bör undervisningen om kost, näringslära och hälsa göras obligatorisk på gymnasieskolans alla linjer.

Yrkesutbildning och fortbildning

I dag är efterfrågan på personal till hemtjänsten stor. De linjer i gymnasieskolan som utbildar personal för denna sociala service är social servicelinje och KO-linjen. Även från andra konsumentekonomiska kurser och vårdkurser rekryteras personal till dessa tjänster. Sociala servicelinjen är relativt ny. Från såväl skolor som socialförvaltningar anses att eleverna från linjen ofta är alltför unga (18 år) och omogna för att arbeta med så kvalificerade uppgifter som det här gäller. De är också efter avslutad utbildning lågt motiverade för vårdbiträdesyrket, speciellt inom hemtjänsten.

Mathållningen utgör en mycket viktig del av de tjänster som skall ombesörjas. Det bevisas av utredningar som gjorts i en del kommuner. Man har tillfrågat vårdtagarna hur de uppfattade hemtjänsten. Det mest negativa visade sig vara ensamheten och de dåliga kunskaper som den yngre personalen har i praktisk matlagning.

En annan viktig sektor är storhushållssektorn. I många storkök arbetar utbildad personal. Så t. ex. beräknar man att hälften av de anställda i den offentliga sektorns storkök saknar kunskaper i kost och näringslära. Många måltider innehåller också för mycket fett och för lite kostfibrer. Yrkeskunskaperna på kostområdet måste värderas högre.

Inom hela livsmedelssektorn, i livsmedelskedjans alla led, borde utbildning i närings- och matkunskap efterfrågas och krävas i mycket högre grad än vad som nu är fallet. De högre specialkurser i kost, hälsa och hushållning som startat 1986 borde anordnas i alla gymnasieregioner.

Konsumentekonomiska specialkurser om ett år eller en termin anordnas

av såväl primär- som landstingskommuner. I dessa kurser ges praktisk kostkunskap under 13 av de 38 veckotimmarna. Särskilt effektiv blir matundervisningen på internathushållsskolorna där man äter alla mål och får leva med goda matvanor. Man får träning i att planera och organisera arbetet med maten och har tid att öva in rationella matlagningsmetoder. Elever som genomgår dessa kurser är därför ofta bättre rustade för att klara de krav som ställs såväl inom hemtjänst som storhushåll. ÖGY föreslår nu att dessa utbildningar skall avvecklas tillsammans med K●-linjen.

Situationen för internathushållsskolorna är oviss. ÖGY:s förslag har förstärkt denna ovisshet och det finns huvudmän som helt har tagit bort eller minskat utbildningen. Motiven har bl. a. varit besparingar och en anpassning till ÖGY-förslaget. Det måste vara något allvarligt fel i det tänkande som styr utbildningsplaneringen när man avrustar på detta sätt. Samhällets rop efter kunskaper kring kost och hälsa verkar inte vara uppmärksammat.

Läro- och högskoleutbildningar

Den fortgående teoretiseringen av undervisningen i grundskolan och gymnasieskolan har medfört att utbildningen för blivande hushållslärare också blivit mer abstrakt än tidigare. Den tid som ägnas åt praktiskt matlagningsarbete bedöms i dag otillräcklig för att de blivande hushållslärarna skall kunna sägas behärska den praktiska matlagningen på ett tillfredsställande sätt. En talande illustration till detta förhållande är att lärarkandidaterna ofta deltar i frivilliga, av andra organisationer anordnade kurser i praktisk matlagning. Starka skäl talar för en grundlig översyn av utbildningen för blivande lärare i hemkunskap.

Den högre utbildningen om mat och näring måste också breddas och komma utanför lärarsektorn. Kunskaperna behövs inom många akademiska yrken. Skäl föreligger att göra om linjeinstitutionerna till ämnesinstitutioner. Ämneskunskaper kan sedan byggas på med t. ex. pedagogisk, teknisk, ekonomisk, informations- eller forskningsutbildning.

Vuxenutbildning och folkbildning

Enligt vuxenutbildningsförordningen får utbildning för vuxna anordnas enligt läroplanerna för gymnasieskolan. Möjligheterna att anordna utbildning i kost- och hälsokunskap skulle därför kunna utnyttjas betydligt bättre inom vuxenutbildningens ramar. Fortbildning för yrkesverksamma av olika kategorier kan således genomföras i större utsträckning med de lokaler och resurser som finns i primärkommuner och vid internathushållsskolorna. Personalkategorier som t. ex. förskole-, storhushålls- och vårdpersonal, konsumentsekreterare liksom andra rådgivare och informatörer skulle vara betjänta av sådan fortbildning.

Även inom folkbildningens ramar kan en stor del av den socialpedagogiska uppgift som behandlats i denna motion tillgodoses. Studieförbunden har traditionellt den breda kontaktyta gentemot de stora folkgrupperna som utbildningssystemet ofta saknar. Möjligheterna att genom studiecirklar sprida kunskaper i näringlära och kostfrågor bör därför till alla delar utnyttjas och utvecklas. Detta kan ske till en för samhället mycket låg kostnad.

Med stöd av det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utbildning av förskollärare,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om bättre förutsättningar för hemkunskapsundervisning i skolan,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om obligatorisk undervisning om kost, näringslära och hälsa på samtliga av gymnasieskolans linjer,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utbildning och fortbildning av personal i den kommunala hemtjänsten,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behoven av högre specialkurser i kost, hälsa och hushållning i samtliga gymnasierregioner,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om bibehållandet av konsumtionslinje, konsumentekonomiska specialkurser och internathushållsskolor,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om översyn av utbildningen för blivande lärare i hemkunskap,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om möjligheterna till ökade fortbildningsinsatser genom komvux och studieförbunden.

Stockholm den 21 januari 1987

Pär Granstedt (c)

Larz Johansson (c)

Jan Hyttring (c)

Marianne Andersson (c)

Karl Boo (c)

Kerstin Göthberg (c)

Stina Gustavsson (c)